

Donatas Butkus, Raimundas Sidrys, Julius Kanarskas**Lazdininkų (Kalnalaukio) kapinyno tyrinėjimai 1992 ir 1993 metais**

1992 ir 1993 metais KrM toliau tyrė Lazdininkų (Kalnalaukio), Kretingos raj., plokštinio kapinyno šiaurinę dalį (J. Mišaišienės sodybinio sklypo rytinę pusę). Atidengtas 419,25 kv. m plotas: 281,25 kv. m ištirta 1992 metais (5 perkastos), 138 kv. m - 1993 metais (12 perkastų). Dalis perkastų (Nr. 2, 6-8) atmatuotos apie 1991 metais tyrinėtą kalvelę.

Kapai įrengti ankstyvojo kultūrinio sluoksnio viršutinėje dalyje - kalvelėse ar jų papėdėse. Tarp kalvelių kapų nerasta. Š kalvelės papėdėje (perkastos Nr. 2, 5, 6) aptiktos vieno simbolinio žirgo kapo Nr. 5 liekanos ir 5 griautiniai žmonių kapai, iš kurių vienas - moters (Nr. 8) ir keturi - vyrų (Nr. 9-12). Perkasoje Nr. 3 ir perkastos Nr. 5 PV dalyje atidengtas simbolinis žirgo kapas Nr. 6 ir 7 griautiniai žmonių kapai. Vienas moters (Nr. 19), trijų vyrų (Nr. 16-18), dviejų vaikų (Nr. 13, 15) ir neaiškų (Nr. 14). Iš viso ištirta 11 žmonių kapų (kapas Nr. 10 neatidengtas) ir 2 žirgų palaidojimai.

Kapus supo akmenų vainikai. Dėl intensyvaus arimo perkasoje Nr. 2 liko tik pavieniai akmenys, perkasoje Nr. 6 vainiko atšakos fragmentas ar tarpusavyje besijungiantys akmenų pusvainikiai perkasoje Nr. 3. Pastarieji atidengti jau 10-15 cm nuo žemės paviršiaus, ariamame sluoksnyje. Rytinis šios akmenų grandies pusvainikis buvęs krautas dviem aukštais iš smulkesnių 12x10; 20x12 cm ir panašaus dydžio akmenų, kurie dengėsi 38 cm (viršutiniai) - 60 cm (apatiniai) gylėje. Vainikai krauti daugiausia iš stambių (36-72x24-46) akmenų, ilgosiomis ašimis į vainiko

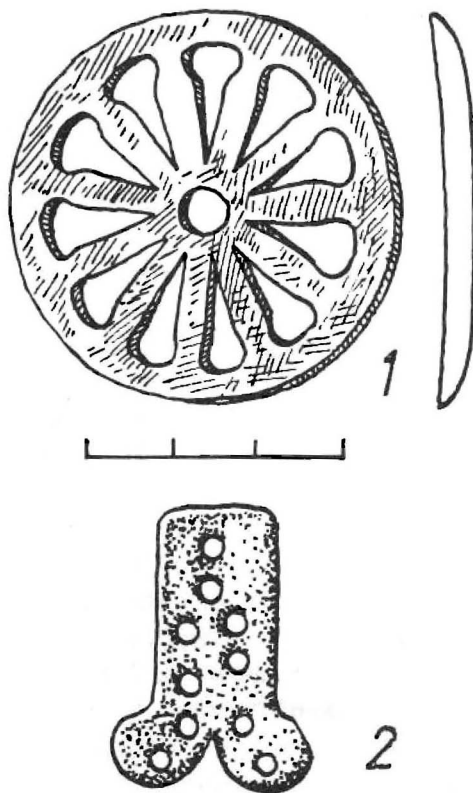
vidų arba į šonus. Likusiose perkasose vainikų akmenys rasti 25-33 cm gylyje. Visi 12 kapų aptikti maišytos žemės sluoksnyje, įvairiame gylyje, nuo 28 iki 72 cm. Kapų duobių dydis daugumoje atvejų nenustatytas. Kapų viršutinės dalys buvusios nuartos (k. Nr. 8, 13, 14) arba duobių kontūrai neaiškūs. Išimtis vyro kapas Nr. 11, kur pastebėti ryškūs kapo duobės ir karsto kontūrai. Kapo duobė buvo 302-308 cm ilgio ir nuo 100-120 cm pločio, pailga Š-P kryptimi, siaurėjanti kojūgalio link. Ties kojūgaliu buvo padėtas 32x28 cm dydžio akmuo. Šonuose ir priekyje nuo jo sukrauti smulkūs akmenukai, kuriais buvo paremtas skobtinis karstas. Jo ilgis - apie 200 cm, plotis - 67 cm. Kapo duobės dugnas buvo 66-72 cm nuo esamo žemės paviršiaus. Trijuose kapuose Nr. 8, 12, 16 duobės dugnas išpiltas šviesaus smėlio sluoksneliu.

Tirtame plote palaidotųjų griaučiai sunykę, kartais randamos tik dantų liekanos (kapai Nr. 12, 13). Sprendžiant iš įkapių išsidėstymo kape, mirusieji laidoti aukštiełninki, ištiesti su ištiestomis prie šonų (Nr. 18, 19) arba sulenktomis per alkūnes rankomis (Nr. 8, 9, 12, 13). Kitų rankų padėtis neaiški - kapai apardyti arba mirusieji palaidoti be rankų papuošalų. Kapus pagal kapų duobių orientaciją ir mirusiųjų padėtį joje galima suskirstyti į keturias grupes. Daugumos kapų duobės kastos Š-P kryptimi, o mirusieji palaidoti galvomis į Š. Tai dviejų vyrų kapai Nr. 11 ir 18, dviejų moterų kapai Nr. 8 ir 19, vienas vaiko kapas Nr. 15 ir vienas neaiškus kapas Nr. 14. Trys kapai orientuoti ŠR-PV kryptimi, mirusieji laidoti galvomis į ŠR. Taip palaidoti buvo du vyrai kapuose Nr. 9 ir 12, ir vienas vaikas kape Nr. 13. Trečiosios grupės kapų duobės orientuotos R-V kryptimi, o mirusieji paguldyti galvomis į R (vyrų kapai Nr. 10, 17).

Paskutinėje grupėje vyras kape Nr. 16 palaidotas galva į V, o kapo duobė pailga V-R kryptimi.

Visi mirusieji laidoti su įkapėmis, kurios tiek vyrų, tiek ir moterų bei vaikų kapuose išdėstytos tam tikra tvarka. Vyrams galvūgalio srityje dėdavo įmovinį kirvį, vieną ar du skirtingo tipo įmovinius ietigalius (kapas Nr. 17), geležinius dvinarius žašlus su geležinėmis sagtimis greta (gal kamanas?)(kapas Nr. 9), akmeninį skiltuvą (kapas Nr. 16) arba stambų smiltainio galąstuvą. Dviuose kapuose smiltainio galąstuvai padėtas skersai dalgelės. Retai darbo įrankiai gulėjo galvūgalyje. Kape Nr. 9 - kirvis ir dalgelė, vaiko kape Nr. 13 - dalgelė ir galąstuvai. Peiliai aptikti juosmens srityje. Miniatiūrinio molinio puodelio liekanos buvo tik viename vyro ir vaiko kapuose. Apiplėštame vyro kape Nr. 11 rasta reta įkapė: mirusiajam ant krūtinės buvo padėtas medinis skydas su geležiniu umbu. Jis suploto pusrutulio formos 2,7 cm aukščio ir 15,7 cm skersmens. Antrojo geležinio konuso formos umbo fragmentai surasti greta žirgo kapo Nr. 6. Moterų kapuose darbo įrankiams skirtų įkapių nerasta, išskyrus kapą Nr. 8. Jo galvūgalyje gulėjo žalvarinis ažūrinis rato formos verpstukas alavuotu(?) paviršiumi (12:1 pav.) kartu su miniatiūrinio molinio puodelio liekanomis bei dviem Romos sestercijais, kaldintais Komodo (180-192 metais) ir Marko Aurelijaus (161-180 metais).

Papuošalai abiejų lyčių kapuose dažniausiai išdėstyti pagal paskirtį. Moteris kape Nr. 8 buvo palaidota su kepuraitė, papuošta žalvarinėmis sferinėmis plokštelėmis ir įvjinėmis kilpelėmis. Tai reta įkapė. Kepuraitė blogai išlikusi, ant kaukolės viršugalvio(?) rastas kepuraitės fragmentas preparuojant subyrėjo. Gintaro dirbiniai aptikti tik PV kalvelėje. Tai įvairaus dydžio bei formos 15 labai kruopščiai apdirbtų karoliukų ir 2 kabučiai. Pastarieji ir 6 karoliukai yra atsitiktiniai radiniai.

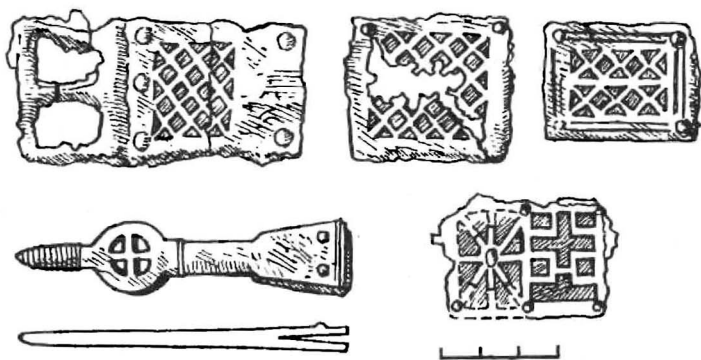
12 pav. Lazdininkai (Kalnalaukis): 1 - žalv. verpstukas iš kapo Nr.8, 2 - gintarinis kabutis

Karoliukai po tris suverti į apvarėles, kurios aptiktos vyro kape Nr. 17 ir vaiko kape Nr. 13. Tame pačiame vaiko kape buvo antkaklė viela apvyniotais galais, su kilpele ir kabliuku, žalvarinis lazdelinis 7 cm ilgio smeigtukas, nedidelė žalvarinė įvijinė apyrankė ir įvijinių žiedų pora, miniatiūrinio lipdyto puodelio šukės, smiltainio galastuvas ir du Romos sestercijai, kaldinti Pilypo Arabo (244-249 metai) ar Pilypo sūnaus (247-249 metai) ir Maksimino I (235-238 metai) valdymo metais. Dviejų nedidelių karoliukų apvarėlė ar jos liekanos ir miniatiūrinis geležinis kibirėlio pavidalo kabutis rastas apardytame kape Nr. 14. Kibirėlio aukštis - 0,93 cm, skersmuo - 1,14 cm. Vienas karoliukas taip pat buvo vyro kape Nr. 18. Iš atsitiktinių radinių išsiskiria plokščias, apačioje dvišakis gintaro kabutis, abiejose pusėse puoštas dešimčia duobučių (12:2 pav.). Keturios žalvarinės antkaklės viena nuo kitos skyrėsi galais. Jų lankeliai apvynioti viela ir papuošti vienu, dviem ar trim porom žiedelių. Galai - su kabliuku ir kilpele. Pastaroji detalė gali būti paplatinta ir puošta vielelėmis (kapas Nr. 13) ar užbaigta dėzele su mėlyno stiko akute centre (kapas Nr. 15). Kartais abu galai užbaigti dėželėmis su mėlyno stiklo akute (kapas Nr. 19). Kapuose surasti 5 smeigtukai. 4 iš jų lazdeliniai, geležiniai (kapai Nr. 12, 16) ar žalvariniai (kapai Nr. 13, 15). Kape Nr. 15 palaidota mergaitė dėvėjo du puošnius skirtingus žalvarinius smeigtukus: rozetinį ir rato formos su ažūrine galvute, abu su tutuliu centre. Šeštojo, atsitiktinai surasto, smeigtuko galvutės paviršius profiliuotas. Pastebėtas paprotys dėti mirusiajam į kapą vieną (kapai Nr. 9, 16, 13) ar dvi seges (kapai Nr. 12, 19). Pagrindinis segių tipas - lankinės, lenkta kojele. Geležinė ir žalvarinė šio tipo segės rastos moters kape Nr. 19. Vienintelė laiptelinė segė, papuošta 2 laipteliais, aptikta vyro kape Nr. 12. Tame pačiame kape buvo ir segė lenkta kojele. Vyro ir vaiko ka-

puose Nr. 9 ir 15 rastos segės buvo puošniausios - jų korpusai dekoruoti žiedeliais. Su viena ar dviem žalvarinėmis apyrankėmis mirusieji palaidoti beveik visuose kapuose, išskyrus vyro kapą Nr. 16. Apyrankės užmaudavo ant rankų ar padėdavo į krūvelę galvūgalyje (kapas Nr. 17, 18). Pastebėta, kad trijuose kapuose jų tebuvo po vieną (k. Nr. 9, 13, 19). Vyro kape Nr. 12 surastos 2 juostinės apyrankės skyrėsi ne tik lankelio skersiniu pjūviu, bet ir galų užbaigimu bei ornamentu. Vyro kape Nr. 17 dvi skirtingos apyrankių poros - juostinės trikampio skersinio pjūvio ir išgaubto skersinio pjūvio - buvo sudėtos į atskirą krūvelę ir suvyniotos ar uždengtos liepos karna(?). Išgaubto pjūvio apyrankių pora krūvelėje aptikta taip pat vyro kape Nr. 18. Jų viduje buvo rastos miniatiūrinio lipdyto molinio puodelio šukės. Viską dengė beržo tošies liekanos. Dėvėtos ne tik juostinės įvairaus skersinio pjūvio, daugiakampės ar išgaubto pjūvio apyrankės. Vaiko kape Nr. 13 buvo nedidelė juostinė įvijinė apyrankėlė.

Žalvariniai žiedai ar jų fragmentai aptikti kapuose Nr. 12, 13, 15, 19. Visi - įvijiniai, 4-7 įvijų, iš trikampio skersinio pjūvio vielos, kartais ornamentuoti įkartėlėmis, blogai išlikę arba visai sunykę. Per visą tyrinėjimų laikotarpį rastos tik vieno diržo liekanos. Kape Nr. 9 mirusysis buvęs perjuostas odiniu diržu, papuoštu ažūriniais sietelinio rašto alavuotais(?) apkaliukais (13 pav.). 31 cm ilgio peilis prie diržo buvo pritvirtintas pasaitėliu, papuoštu mažesniais ažūriniais apkaliukais. Be darbo įrankių ir papuošalų mirusiajam į kapą buvo įdėtas 29,7 cm ilgio geležinis įmovinis IV A tipo ietigalis, taip pat geležiniai žąslai bei 4 Romos sestercijai (vienas iš jų kaldintas Aleksandro Severo (222-235 metai).

Aptikti 2 simboliniai žirgų kapai (Nr. 5, 6) buvo suardyti. Geriau išliko kapas Nr. 6, kurio kontūrus 42-59 cm gylyje žymėjo 3 nedideli akmenys.

13 pav. Lazdininkai (Kalnalaukis), kapo Nr. 9 diržo apkalai

Kapo duobė orientuota V-R (ilgis - 66 cm) ir Š-P (plotis - 55 cm) kryptimi. Apie žirgo galvos padėtį sunku spręsti, nes dantys rasti ne pirminėje vietoje. Įkapės - kamanų detalės - aptiktos ne visos. Kapas galėjo būti suardytas anksčiau, tuoj po palaidojimo. Rastųjų kamanų svarbiausios detalės - žalvarinės. Tai kryžiaus pavidalo ir žiediniai apkaustai, diržo galo apkalas ir kabutis. Kamanų diržus, kaip ir detales, puošė viena eilė pusrutulio pavidalo pilnavidurės žalvarinės kniedės. Dalį kamanų diržų puošė sferinės plokštelės. Tarp kamanų detalių gulėjo geležinio pentino liekana. Kryžinis apkaustas - žalvarinė plokštelė, kurios kryžmų galus puošia pusrutulio formos kniedės. Plokštelės pakraščiai nuo

kniedės iki kniedės dekoruoti žalvarine vielute, o paviršius buvęs užlietas kito metalo mase.

1992 metais ištirti kapai datuoti 200-250 metais.

Į Š ir į ŠR nuo saugomos kapinyno teritorijos, ganyklose esančiose kalvelėje bei tarp jos ir kapinyno, iškasti 9 šurfai (1x1 m ir 2x3 m dydžio). Kapų ar kultūrinio sluoksnio nerasta. 1993 metais ištirtose perkasoje Nr. 9-18 taip pat nieko nerasta. Šiaurinės kalvelės PV papėdėje, šalia 1992 metais tirtų perkasų Nr. 5-6, atmatuotos perkamos Nr. 7-8. Tirtą 49 kv. m plotą sudarė ir dalis perkasų Nr. 5-6 ploto. 68-70 cm, gylyje atidengta dalis akmenų konstrukcijos, išsidėsčiusios R-V kryptimi, 9x5 m dydžio, netaisyklingos formos duobėje, nuožulniomis plūktomis sienelėmis. Jos V dalyje, padarius skersinį pjūvį, 70-90 cm gylyje surastos grublėtosios keramikos šukės.

Tyrinėjimai nebaigti dėl nepalankių oro sąlygų.

Bronius Dakanis, Aurelijus Škimelis

Varsėdžių kapinynų tyrinėjimai 1993 metais

1993 m. LKP MC, vykdydamas tų metų archeologijos paminklų apskaitos ir tyrinėjimų programų užduotis, tyrinėjo Varsėdžių, Šilalės raj., kapinyną (vad. A. Škimelis). Tyrinėjimų tikslas - patikrinti kapinyną ir patikslinti jo teritoriją, patekusią į planuojamą privatizuoti pil. P. Petriko namų valdą.

Į 1980 m. nustatytą ir 1987 m. patvirtintą kapinyno teritoriją įtraukta P. Petriko sodyba, arai ir mokyklos sporto aikštė. Turėta duomenų (1980 m. žvalgė MMT), kad sodybos R pakraštyje, buvusioje V. Ūkso sodyboje, kasant rūsiui duobę buvę rasti du